

Katkust koroonani

Ivi Tomingas*

Seekordse numbriga teemaks on kõige muu kõrval ka katkutõbi Eestis, mis viib mõttet hiljuti kogu maailma lukku pannud koroonakriisile, mida on nimetatud ka tänapäeva katkuks.

Koroonaja märksõnadeks said 'kätepesu' 'testid' ja 'maskid', mida on ka fotode valikul silmas peetud. Katkuaja linnunokaga näokaitsetest meil paraku fotosid pole, samuti pole veel massiliselt arhiivi jõudnud koroonamaskide fotosid, nii et põhiliselt vaatame, kuidas vahepealsel ajal hakkama saadi ja milliseid maske kasutati.

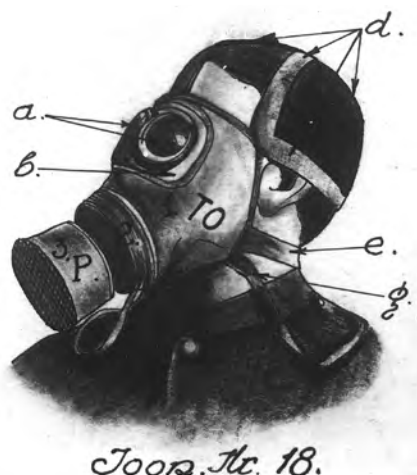
19. sajandil hakkasid arstid kasutama klappidega villaseid näosidemeid. 20. sajandi alguses tõestas Schroeder, et puuvillased filtrid kaitsevad tõhusalt kahjulike bakterite eest, ning marlimaskid muutusid eriti populaarseks Esimese maailmasõja ajal puhkenud gripipandeemia ajal. Tänapäeval kasutatakse polümeerkiududest mitmekihilisi maske.

Enamasti seostame meditsiinilisi maske ikka operatsiooniga, nagu on sellegi pildivaliku paaril fotol näha. Fotol, millel on jäädvustatud haigla nakkushaiguste palat Vabadussõja ajal, patsiendid ja nooremarst maske ei kannu – võimalik, et poseerimise pärast, aga võib-olla olid ka tollal tarneraskused! Mõõdunud sajandi teisel poolel olid hingamisaparaadid ja testimised juba üsna tavapärased – seega võiks pilguheit üle 50 aasta tagustele aparaatidele ja laborile samuti huvi pakkuda.

Gaasimaskide fotosid leidub meie kogus aga nii palju, et neist saaks peaaegu kogu gaasimaskide ajalugu illustreerida! Lisaks fotodele on lisatud gaasimaski joonis. Gaasimaskide ajaloost on kirjutanud Andres Meos artiklis „Vajalik abimees sõjatandril. Gaasimask peatab nähtamatu surma“.¹ Hingamisteid hakati kaitsma 19. sajandil, mil eelkõige mäe- ja keemia- tööstuses võeti tööliste kaitseks kasutusele absorbeeriva riidekihiga lihtsad respiraatorid.

Esimesele maailmasõjale oli iseloomulik mürgaaside, eelkõige kloori kasutamine. Selle vastu võeti tarvitusele riideribad, mille külge õmmeldi vatitampoon, mida immutati vee, uriini, söögisooda või naatriumhüposulfiti lahusega. Sakslased lisasid näomaskile prillid ja 1915. aastal eraldasid filterelemendi näomaskist ja kinnitasid plekist purgikujulise filtri keermega maski külge. Venemaa pakkus absorbendiks välja aktiivsöe, ja 1916. aastal võeti kasutusele olemuselt tänapäevane gaasimask, mida hiljem on täiustatud ning kergemaks ja mugavamaks disainitud. Eestis tootis gaasimaski OÜ Delta, mis jäljendas Saksa gaasimaski; 1941. aasta Arsenali tehase toodang kombineeris Briti ja Vene gaasimaski. Nõukogude ajal oli kasutusel sadakond erinevat gaasimaski mudelit, tsiviilgaasimaski oli kaks põhilist mudelit: GP-4 (kasutusel aastatel 1955–1974) ja GP-5 (kasutusel aastatel 1962–1989).

Lõpetuseks foto koroonavõistlustelt, et meelde tuletada, mida tähendas sõna *koroon* enne 2020. aastat.

Gaasimask. Joonis. 1918. Foto autor teadmata.
EFA.11.2.2134

* Ivi Tomingas (1958), arhivaar, RA filmiarhiiv, Ristiku 84, 10318 Tallinn, Ivi.Tomingas@ra.ee

¹ https://www.google.com/search?rlz=1C1GCEU_etEE822EE822&sxsrf=ALeKk03H4otkay2TtftLu3w-MmbprJqrCQ:1593159455744&source=univ&tbm=isch&q=Andres+Meos+artiklis+%E2%80%9EVajalik+abimees+s%C3%B5jatandril.+Gaasimask+peatab+n%C3%A4htamatu+surma.%E2%80%9D&sa=X&ved=2ahUKewiZi7i7hZ_qAhXKUJoKHba7BocQsAR6BAgCEAE&biw=1920&bih=969

Saksa gaasimask
1916.–1917.
aastal. Foto
autor teadmata.
EFA.67.A.21.84

Gaasimaski näole
asetamine. 1918.
Foto autor teadmata.
EFA.11.2.2127

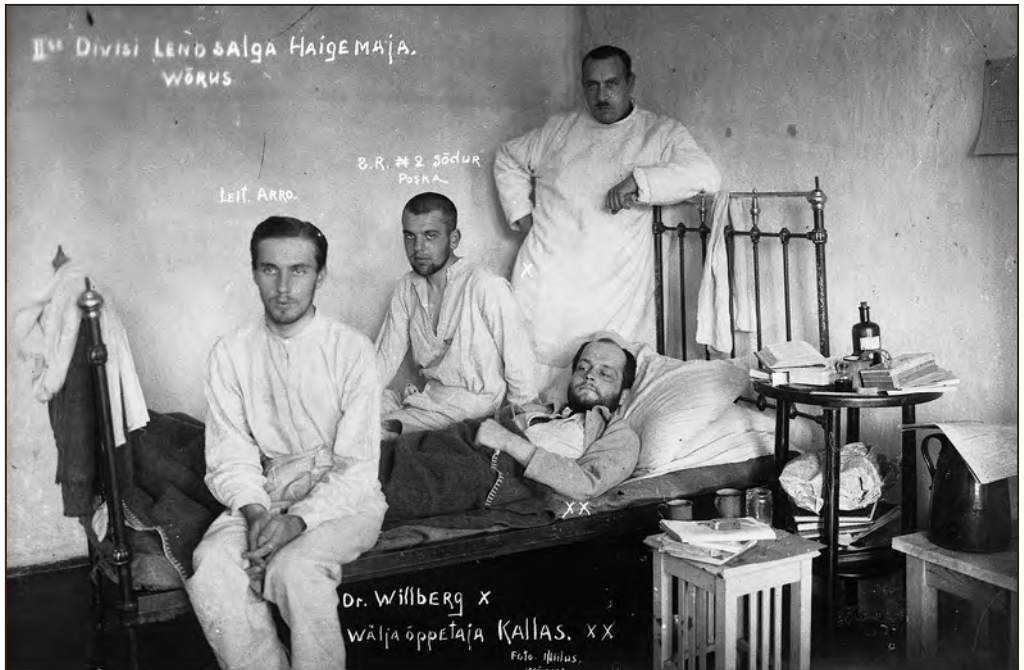
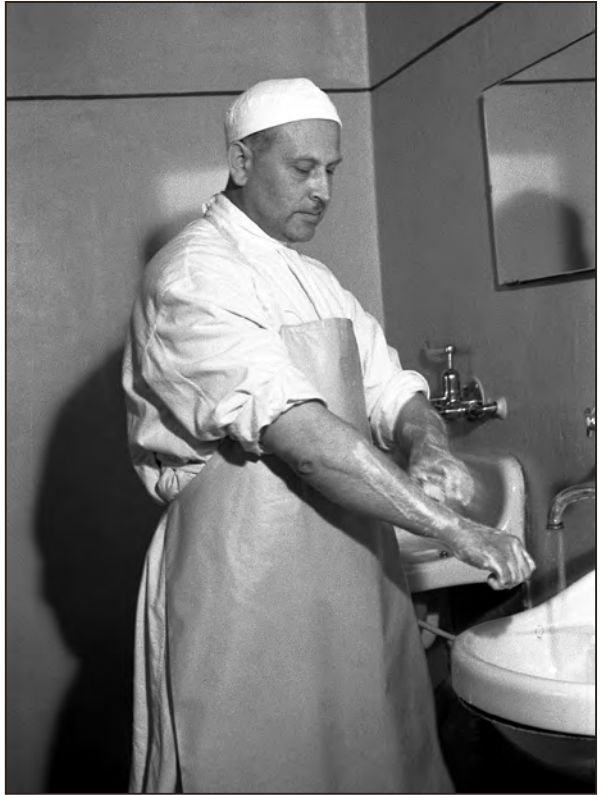

Laiarööpmelise soomusrongi nr. 1 sõdurid pesemas Aegviidu raudteejaama pumbakaevu juures. 1918. Foto autor teadmata. EFA.3.0.65144

Siimusti lastepäevakodu Metsatähe lapsed käsi pesemas. 1983. Foto: Ardi Kivimets. EFA.416.0.117390

Paide rajoonihaigla kirurg Braun valmistub operatsiooniks. Kirurgid pesevad lisaks labakätele ka randmeid ja küünarvarsi, nii et vesi peab voolama suunaga sõrmedelt küünarvarrele. Kätepesu kestab 3–5 minutit. 1956. Foto: H. Taimsoo. EFA.204.10380

2. diviisi Võru haigla nakkushaiguste palat. Vasakult: 1. kindluse raskesuurtükiväe leitnant Helmuth Arro, laiarööpmelise soomusrongi reamees Poska, voodis kaplan Aksel Kallas ja 2. diviisi külgehakkavate haigustega võitlemise lentsalga nooremarst Martin Viilberg. 1919. Foto: Jaan Niilus. EFA.63.A.268.17

Tartu Vabariiklikus Kliinilises Haiglas asuva vabariigi ainukese hingamiskeskuse arst E. Kross ja meditsiiniõde I. Pallum hingamisaparaadi tööd kontrollimas. 1963. Foto: Uno Oksbusch. EFA.250.0.49755

Kirurg Artur Linkberg operatsioonil 22.05.1968. Foto: Erich Norman EFA.204.0.75227

Tartu Vabariikliku Kliinilise Haigla arst A. Tikk kasutab haigele abi andmisel hingamisaparaati. 1962.
Foto: Kaljo Rand. EFA.263.0.3835

Tallinna Epidemioloogia, Mikrobioloogia ja Hügieeni Teadusliku Uurimise Instituudi laboratoorium. 1960.
Foto: Karl Oras. EFA.289.0.64002

Gaasimaskis
püssilaskmine
lamades. 1918.
Foto autor
teadmata.
EFA.11.2.2132

Kodaniku
õhukaitse
propaganda
majandushädala
tantsupidu
gaasimaskides
1939. aastal. Foto:
Oskar Viikholm.
EFA.446.0.193629

Naiskodukaitse
Lääne ringkonna
gaasikaitse
loengust osavõtjad
gaasimaskides.
1940. Foto
autor teadmata.
EFA.231.0.59738

Instruktor Eino Šleiher ALMAVÜ liikmetele gaasimaski kasutamist õpetamas 1958. aastal Tallinnas. Foto: Vitali Gorbunov. EFA.205.0.51094

Gaasimaskide kasutamise õppused 1972. aastal. Foto: Lembit Soonpere. EFA.649.0.220481

Eesti Roheliste Liikumise organiseeritud jooks läbi Tartu linna gaasimaskides ja respiraatorites, et rõhutada vajadust parandada linna õhku. 1988. Foto: Viktor Rudko. EFA.204.0.151224

Piirikontroll Iklas koroonaviiruse tõttu kehtestatud eriolukorra ajal 7. aprillil 2020. aastal. Foto: Mati Mänd. EFA. 333.10.10218

2 + 2 nõude meeldetuletus plakatil Tõrvas koroonaviiruse tõttu kehtestatud eriolukorra ajal. 07.04.2020. Foto: Mati Mänd. EFA. 333.10.10219

Eesti Kaitsevägeade Staabi ohvitseridekogu liikmed Tallinna klubis koroonat mängimas. 1930. Foto autor teadmata. EFA.82.1.87